

Wstęp

Oddając do rąk Czytelników niniejsze opracowanie należy na wstępie zaznaczyć, iż jego bohaterki – kobiety 50+¹ ulokowane zostały, zgodnie z koncepcją cykli życia, w fazie życia pomiędzy średnią i późną dorosłością. Zagadnienia poruszane w niniejszym opracowaniu stanowią pewną syntezę tej problematyki. Koncepcje odnoszące się do etapu życia kobiet dojrzałych odwołują się do propozycji psychologów, socjologów, psychologów społecznych, a także wiedzy medycznej. Wykorzystano również bogatą literaturę z zakresu gender oraz różnorodne dane statystyczne. Tak zarysowana baza teoretyczna pozwala na wprowadzenie czytelnika w badaną problematykę, która w świetle zgromadzonej wiedzy ma swoje ulokowanie w kilku dyscyplinach.

Biorąc pod uwagę główny cel opracowania, którym jest próba naszkicowania socjologicznego portretu kobiet dojrzałych, uwzględnione zostały zachodzące zmiany społeczne i przeobrażenia ról społecznych kobiet, co w efekcie może skutkować pojawianiem się nowych stylów życia, charakterystycznych właśnie dla tej kategorii społecznej – kobiet dojrzałych.

Prezentowana w opracowaniu próba nakreślenia socjologicznego profilu kobiet dojrzałych opiera się w głównej części na badaniach własnych – jakościowych badaniach kobiet w przedziale wiekowym 50-64 lata, zamieszkujących województwo lubuskie (projekt badawczy: „Kobiety dojrzałe – wybrane sfery życia”). Zgromadzony materiał empiryczny to opowieści pisemne, odnoszące się do wątków biograficznych w ujęciu retrospektywnym i współczesnych wymiarów życia badanych kobiet. Taka perspektywa empiryczna nie pozwala oczywiście na formułowanie wniosków odnoszących się do całej populacji dojrzałych Polek, jednak pozwala na ukazanie interesujących wątków, wskazanie podobieństw i różnic w odniesieniu do pewnych trendów i zachowań wynikających z dostępnych danych ilościowych². Zgromadzony i opracowany materiał może stanowić

¹ Odwołując się do takiego określenia nawiązuję do coraz bardziej popularnego i rozpowszechnianego w mediach oraz występującego w różnego rodzaju inicjatywach społecznych sposobu wskazywania na kategorię kobiet dojrzałych.

² W świetle badań ogólnopolskich (np. Diagnoza Społeczna 2007, 2009, 2011, Polski Generalny Sondaż Społeczny 2002, 2005, 2008) województwo lubuskie nie wyróżnia się niczym specyficznym, co mogłoby wskazywać na jego odmienność i miało by istotny wpływ na poruszane

punkt wyjścia do opracowania projektu badań ogólnopolskich, ze wskazaniem na szczególnie interesujące wątki, odnoszące się tylko do tej kategorii kobiet. Zaproponowana tematyka badań wpisuje się bowiem w istotny obecnie problem starzenia się społeczeństwa polskiego.

W ostatnim czasie pojawiło się wiele badań związanych ze starzeniem się społeczeństwa polskiego lub wybranych kategorii społecznych. Do najważniejszych raportów zaliczyć można badanie PolSenior – Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce oraz publikacje pod redakcją Piotra Szukalskiego, np. „Przygotowanie do starości. Polacy wobec starzenia się” i inne. Prezentowane dane zastane były jedynie uzupełnieniem. Podstawowe źródło wiedzy o kobietach dojrzałych pochodzi z ich opowieści, niekiedy bardzo osobistych, odnoszących się do zagadnień lokujących się w obszarze stylów życia (w tym zakresie podstawę stanowiły cenne opracowania zespołu badawczego Andrzeja Sicińskiego – nadal stanowiące podstawę analizy socjologicznej). Należy także wspomnieć, iż bogata socjologiczna literatura przedmiotu dotycząca kobiet i problematyki kobiecej³ w dużej mierze odnosi się do kobiet w ogóle bądź do wybranych kategorii. Brak jednak opracowania odnoszącego się do kategorii kobiet dojrzałych – w próbie ich holistycznego ujęcia. Aby możliwe było zarysowanie profilu współczesnej kobiety dojrzałej, konieczna stała się próba syntezy, spojrzenie na tę kwestię z różnych perspektyw teoretycznych, zaś optyka socjologii rozumiejących stała się podstawą przyjętej postawy badawczej.

Struktura niniejszego opracowania podporządkowana jest więc zarówno wyzwaniom teoretycznym – uporządkowaniu wiedzy odnoszącej się do społecznego wymiaru starzenia się i funkcjonowania jednostki w fazie życia pomiędzy średnią i późną dorosłością, jak i wyzwaniom metodologiczno-empirycznym, których zwieńczeniem jest autorska propozycja stylów życia badanych dojrzałych kobiet.

W rozdziale I zarysowano problematykę średniej i późnej dorosłości – odnosząc się nie tylko do wybranych koncepcji, ale także lokując te rozważania w kontekście przygotowania do aktywnego starzenia się. W rozdziale II określono podstawy metodologiczne badań własnych – badań jakościowych

kwestie w projekcie odnoszącym się do wybranych sfer życia kobiet dojrzałych. Ponadto, do podobnych wniosków można dojść, analizując dane z Lubuskiego Sondażu Społecznego (edycja 2005, 2009); dane z LSS II wykorzystano również w odniesieniu do ilustracji i uzupełnienia jakościowych danych odnoszących się do wybranych sfer aktywności badanych Lubuszanek. Wyniki lubuskiego sondażu w wielu obszarach mogą być porównywane z danymi z PGSS, gdyż w dużej części LSS stanowi regionalną wersję Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego (przy współpracy z badaczami z ISS UW).

³ Można wskazać liczne prace pod redakcją i autorstwa Anny Titkow (1995, 2003, 2005, 2007), Bogusławy Budrowskiej (2000, 2004, 2009), Danuty Duch-Krzyszczak (1998, 2004, 2007) czy Małgorzaty Fuszary (2002, 2006) oraz inne.

realizowanych w projekcie „Kobiety dojrzałe – wybrane sfery życia”. W kolejnych rozdziałach zostały zaprezentowane wyniki badań. I tak, w rozdziale III zaprezentowano typowe sylwetki kobiet dojrzałych, według kryterium ich ulokowania na rynku pracy. Każda z typowych sylwetek ilustrowana jest wybraną opowieścią. Rozdział IV to próba skonstruowania tożsamości kobiety dojrzałej, w odniesieniu do holistycznej koncepcji Erika Eriksona, odnoszącej się do sfery biologicznej, psychologicznej i społecznej. W analizie tej szczególny nacisk położono na czynnik społeczny – role kobiet dojrzałych. Podjęto również próbę rekonstrukcji ról społecznych kobiet dojrzałych, głównie w oparciu o przekazy medialne. Następnie poszukiwano opisanych ról w analizowanych opowieściach respondentek. Kolejny, V rozdział poświęcono na analizę wybranych obszarów życia badanych kobiet, będących elementami składowymi kategorii empirycznej – stylu życia. Do każdej analizowanej sfery przyporządkowano określone postawy i zachowania, ilustrując to fragmentami wypowiedzi respondentek. Ostatni, VI rozdział to próba skonstruowania pewnej typologii stylów życia współczesnych kobiet dojrzałych. Korzystając z wyników analizy umieszczonych w rozdziale V oraz wybierając jako przewodnią koncepcję homo eligens Andrzeja Sicińskiego, stworzono typologię stylów życia kobiet dojrzałych. Każdy z zaproponowanych typów oraz ich wariantów został zobrazowany opowieściami respondentek (odpowiadającymi zawartymi w charakterystyce każdego z nich postawami i zachowaniami).

Zachęcając do lektury, już na wstępie można zaryzykować tezę, iż współczesne kobiety dojrzałe, mimo że otrzymują ze strony różnych instytucji i stowarzyszeń coraz więcej możliwości samorealizacji, to nadal koncentrują się na swych rolach rodzinnych. Zmiana może zacząć się od nowego wzoru roli babci i małżonki/partnerki w dojrzałym związku. Dla kobiety dojrzałej babcia to jedna z najważniejszych ról rodzinnych. Jeśli w jej obrębie nastąpi modyfikacja, jest szansa na to, iż kobiety odnajdą dla siebie inne obszary realizacji. Być może pójdą wtedy do sal wykładowych, do sal gimnastycznych, do instytucji potrzebujących wolonariuszy. Zaczną zaspokajać własne potrzeby, zainteresowania, odnajdą nowe pasje, zaczną żyć dla siebie.

Prezentowane opracowanie, szczególnie zaś jego część empiryczna pomogą zweryfikować tę tezę.

Ostateczny kształt prezentowanej Czytelnikom książki jest efektem zaangażowania nie tylko Autorki, ale też wielu innych osób.

Przede wszystkim serdecznie dziękuję Marii Zielińskiej za wspieranie mnie na każdym etapie pracy, poświęcony czas i życzliwość. Jej pierwsza krytyczna, ale jakże konstruktywna recenzja pomogła mi w dalszych pracach nad książką i wpłynęła na jej ostateczny kształt.

Dziękuję także Koledze Krzysztofowi Lisowskiemu za uwagi metodologiczne oraz Koleżance Dorocie Szaban za pomoc w opracowaniu danych empirycznych pochodzących z drugiej edycji badania LSS. Pozostałym Kolegom i Koleżankom z Instytutu dziękuję za życzliwość, ciekawość i duchowe wsparcie.

Szczególne podziękowania należą się recenzentom: profesorowi Edwardowi Hajdukowi i dr hab., prof. WSH TW w Szczecinie Annie Wachowiak za wnikliwe recenzje, cenne uwagi, życzliwość i poszanowanie cennego czasu.

Podziękowania kieruję także do Władz Wydziału za poparcie i pomoc przy formalnych zabiegach związanych z opublikowaniem niniejszej książki.

Na zakończenie składam podziękowania moim *dojrzałym* Koleżankom – były moją inspiracją i pogłębiły ciekawość poznawczą. Ich postawy wobec starzenia się, radość życia, aktywność zawodowa i towarzyska były impulsem, który doprowadził do zrealizowania prezentowanego projektu badawczego.